

УДК 347.922

ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА КОШТИ БОРЖНИКА НА РАХУНКАХ В БАНКАХ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

*Ємельянов Сергій ,
студент VI курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Науковий керівник:
*Щербак Світлана Володимирівна,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

У статті досліджується проблеми механізму звернення стягнення коштів на рахунках боржника у банках, які мають місце в роботі виконавців, не дивлячись на прийняття та вступ в силу нового Закону України «Про виконавче провадження».

Передумовою звернення стягнення на кошти є відкриття виконавчого провадження при надходженні до виконавця письмової заяви від стягувача про примусове виконання рішення, у якій він може вказати перелік відкритих рахунків боржника, тоді накладення арешту на майно (кошти боржника) здійснюється при відкритті виконавчого провадження. Якщо таких відомостей надано не було, виявлення грошових коштів боржника здійснюється шляхом перевірки його майнового стану. Одночасно з винесенням постанови відомості про боржника вносяться до Єдиного реєстру боржників.

Після винесення виконавцем постанови про арешт коштів боржника, її копії надсилаються банку та боржнику за його адресою, зазначеною у виконавчому документі. Постанова виконавця про арешт коштів на рахунках може бути оскаржена до суду в десятиденний строк.

Такий порядок накладення унеможливорює боржника шляхом відкриття нових рахунків ухилятися від виконання зобов'язань покладених на нього рішенням суду.

На основі аналізу Закону надано пропозиції щодо поліпшення процедури накладення арешту на рахунки боржників.

Ключові слова : примусове виконання рішень, звернення стягнення, арешт коштів боржника.

Yemelianov S. S. Foreclosure on the Debtors Financial Resources in Banks: Outstanding Issues. The problems of the mechanism of the collection of taxes due by seizure of cash on debtor's bank accounts that is in the use of bailiffs, despite the adoption and coming into effect of the new version of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings", are analyzed in the article.

The cause of the collection of taxes due by seizure of cash is to initiate enforcement proceedings after receiving by the bailiff written statement from the plaintiff about levying of execution of a judgment. In the statement he can mention a list of debtor's open accounts; in that case the seizure of property (debtor's cash) is carried out during the initiating of the enforcement proceedings. If this

information was not provided, identifying of the debtor's cash is carried out by checking his property. Along with ordering a decree, information about debtor is registered in the Unified Register of debtors.

After the bailiff ordered a decree about arrest warrant of debtor's cash, its copies are sent to the bank and to the debtor at his address, mentioned in the executive document. The bailiff's decree about arrest warrant of debtor's cash on accounts can be appealed in the court within ten days.

Current procedure of attachment renders impossible to the debtor by opening new accounts wriggles out of engagement imposed on him by the court.

According to the analysis of the law, offerings to improve the attachment proceedings on debtors accounts were provided.

Keywords : forcible judgement execution, foreclosure, arrest of property.

Актуальність теми дослідження. Тривалий процес реформування інституту примусового виконання рішень та вжиті законодавцем заходи щодо його покращення, на нашу думку, не дали бажаного результату поліпшення механізму здійснення заходів примусового виконання рішень виконавцями, зокрема, звернення стягнення коштів боржника на рахунках в банках. Постає необхідність аналізу діючого порядку та умов стягнення коштів з боржника, визначення недоліків у його здійсненні та наданні пропозицій щодо його поліпшення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці здійснення заходів примусового виконання рішень присвячені праці О. Г. Жуковського, І. В. Ніколаєвої, М. П. Омельченко, О. П. Печеного, Д. М. Сибильова, С. Я. Фурси, М. Й. Штефана та С. В. Щербак.

Завданнями даної роботи є розгляд процедури звернення стягнення коштів на рахунках боржника у банках, здійснення аналізу чинного законодавства, що регулює даний примусовий захід, визначення основних проблем, які виникають у процесі вчинення виконавчих процедур виконавцем при зверненні стягнення на кошти боржника, а також надання пропозицій в частині поліпшення механізму виявлення рахунків боржника та накладення на них арешту.

Метою статті є правовий аналіз положень нового Закону України «Про виконавче провадження» та іншого, пов'язаного з виконавчим процесом, законодавства України, що надасть змогу виявити прогалини в правовому колі звернення стягнення коштів боржника в банках та інших фінансових установах, зокрема, виявлення коштів боржників на рахунках в банках та накладення на них арешту з метою недопущення ухилення боржника від виконання майнового зобов'язання.

Постановка проблеми. Сучасним етапом та великими кроком у реформуванні системи примусового виконання рішень є прийняття

Верховною Радою України нового Закону України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII від 02.06.2016 (далі - Закон), який набрав чинності 05.10.2016, метою якого є підвищення ефективності діяльності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів та забезпечення належної реалізації виконання рішень.

Безумовно, найбільш прогресивною та революційною нормою є запровадження інституту приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюється Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» № 1403-VIII від 02.06.2016, відповідно до якого приватні виконавці наряду з державними виконавцями наділені правом вчиняти виконавчі дії щодо звернення стягнення на доходи боржника, виявлення та звернення стягнення на кошти, що перебувають на рахунках боржника у банках чи інших фінансових установах, на рахунки в цінних паперах у депозитарних установах на території, на яку поширюється юрисдикція України, окрім виконання рішень, передбачених ч. 2 статті 5 Закону.

Аналізуючи новий Закон України «Про виконавче провадження», привертають увагу незначні зрушення законодавця в процесі звернення стягнення на кошти, що перебувають на рахунках боржника у банках чи інших фінансових установах.

Виклад основного матеріалу. Звернення стягнення на кошти боржника, які знаходяться на рахунках в банках є одним із заходів примусового виконання рішень, передбачених Законом України «Про виконавче провадження», що здійснюється в рамках виконавчого провадження та на підставі виконавчих документів органами державної виконавчої служби (державним виконавцем) або приватним виконавцем, а у випадках, передбачених законом, іншими органами та установами [3].

Окремі питання організації, порядку та умов виконання судових рішень і рішень інших органів, що відповідно до Закону підлягають примусовому виконанню, в тому числі звернення стягнення на кошти боржника на рахунках в банках передбачені «Інструкцією з організації примусового виконання рішень», затвердженої наказом Міністерства юстиції України № 512/5 від 02.04.2012 року.

Передумовою звернення стягнення на кошти є відкриття виконавчого провадження при надходженні до виконавця письмової заяви від стягувача про примусове виконання рішення, до якої додається оригінал (дублікат) виконавчого документу, який повинен відповідати вимогам, зазначеним у статті 4 Закону, та квитанція про сплату авансового внеску, в розмірі 2 відсотків суми, що підлягає стягненню, але не більше 10 мінімальних розмірів заробітної плати (на сьогодні це 16000 грн.), крім випадків звільнення стягувача від сплати авансового внеску, визначених частиною 2 статті 26 Закону та у разі виконання рішення Європейського суду з прав людини [4].

Вказана норма, на наш погляд, створює перешкоди для відновлення порушених прав особи та виконання законного рішення суду та ставить його виконання в залежність від понесення особою, права якої порушено (в нашому випадку - банком), додаткових витрат на виконання рішення суду, а також не забезпечує гарантованого Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод забезпечення державою примусового виконання судового рішення, що є невід'ємною частиною справедливого судового розгляду та ефективного захисту права особи. Також вказана норма суттєво обмежує права банку як юридичної особи, оскільки таке авансування для нього може стати надмірним тягарем, особливо при можливій відсутності у боржника коштів та/або майна. Крім того, Закон не передбачає повернення авансового внеску стягувачу у випадку закінчення виконавчого провадження у разі, якщо виконавчі дії не призвели до стягнення, що суттєво, поряд із підвищенням судового збору, вплине на прийняття рішення особами відносно звернення до суду з позовом про захист та/або відновлення порушеного права. Отже, постає питання чи дійсно стягнення авансового внеску сприятиме виконанню рішення суду або таке положення призведе лише до збільшення витрат особи, право якої порушено, проте не призведе до виконання рішення суду.

При відкритті виконавчого провадження стягувач у своїй заяві може вказати перелік відкритих рахунків боржника, тоді накладення арешту на майно та на кошти боржника здійснюється при відкритті виконавчого провадження. Якщо таких відомостей надано не було, виявлення грошових коштів боржника (наявність рахунків у банках) здійснюється шляхом перевірки майнового стану боржника. Інформацію про наявні у боржника (юридичної особи або фізичної особи - підприємця) рахунків виконавець отримує в органах доходів і зборів, інших державних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, які зобов'язані надати йому інформацію невідкладно, але не пізніше ніж у триденний строк, а також за повідомленнями стягувача. Дещо складною залишається ситуація з перевіркою майнового стану боржника – фізичної особи, адже дані про наявність депозитних та інших рахунків у зведеному вигляді отримати практично неможливо, оскільки законом не передбачено такої можливості, та і фіскальні чи інші державні органи такою інформацією не володіють. Виходом є звернення із вимогою до банків, у яких можуть бути відкриті вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб, що призводить до великої кількості бюрократичних процедур.

Перевірку про наявність у боржника банківських рахунків виконавець здійснює на протязі десяти днів з моменту відкриття виконавчого провадження, а в подальшому не рідше одного разу на два тижні. У випадку відсутності на рахунках грошей, достатніх для задоволення вимог стягувача, стягнення невідкладно звертається також на належне боржнику майно, крім майна, на яке згідно із законом не може бути накладено стягнення. В цьому випадку звернення стягнення на майно боржника не зупиняє звернення стягнення на кошти боржника [1].

Одночасно з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження відомості про боржника вносяться до Єдиного реєстру боржників (крім відомостей щодо боржників, якими є державні органи, органи місцевого самоврядування, а також боржників, які не мають заборгованості за виконавчим документом про стягнення періодичних платежів більше трьох місяців, та боржників за рішенням немайнового характеру), метою якого є оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників та запобігання відчуженню боржниками майна. Порядок та умови функціонування Єдиного реєстру боржників встановлений розділом 10 наказу

Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5, яким затверджено Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження [5]. Але нажалі ЄРБ як і інші автоматизовані системи виконавчого провадження наразі залишаються не запровадженими в дію, що не дає змогу оцінити реальний ефект та користь від її роботи.

Після винесена виконавцем постанова про арешт коштів боржника, її копії надсилаються банку та боржнику за його адресою, зазначеною у виконавчому документі. У постанові зазначаються суми:

- коштів, яка підлягає арешту, з урахуванням вимог за виконавчим документом;
- виконавчого збору;
- витрат виконавчого провадження;
- штрафів, накладених на боржника під час виконавчого провадження;
- основної винагороди приватного виконавця;
- вказуються реквізити рахунку, на якому знаходяться кошти, що підлягають арешту, або зазначається, що арешт поширюється на кошти на всіх рахунках боржника, у тому числі тих, що будуть відкриті після винесення постанови про арешт коштів.

Також в постанові звертається увага боржника на його обов'язок в п'ятиденний термін подати декларацію про доходи та майно. Отже, із зазначеного вище та з урахуванням норм ч. 7 ст. 26 Закону слідує, що без наявності у виконавця номерів рахунків боржника виносити постанову про арешт коштів боржника при відкритті виконавчого провадження є недоречним.

Арешт на кошти боржника може бути накладено в національній та/або в іноземній валюті, про що зазначається у постанові. Постанова виконавця про арешт коштів на рахунках може бути оскаржена до суду в десятиденний строк. У разі якщо після накладення виконавцем арешту на кошти боржника у банках чи інших фінансових установах, боржник умисно не виконуватиме судового рішення і відкриватиме нові рахунки, виконавець вправі надіслати відповідним правоохоронним органам матеріали для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності [1].

Отже, дотримання вищевказаних процедур зазначеними особами унеможливує боржника шляхом відкриття нових рахунків ухилитись від виконання зобов'язань покладених на нього рішенням суду, але в практиці результати вжиття таких заходів не зовсім відповідають вимогам сьогодення. Зокрема, у відповідності до статті 6

Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» фізичні особи та юридичні особи, або їх відокремлені підрозділи, мають право відкривати рахунки в будь-яких банках України відповідно до власного вибору для забезпечення своєї господарської діяльності і власних потреб. При цьому законодавство не обмежує учасників цивільного обороту у їх праві визначати кількість рахунків, самостійно обирати банківську установу, визначати вид рахунка та напрямки використання коштів.

Статтю 6 Закону також встановлено, що у разі відкриття рахунка клієнтом, щодо якого існує публічне обтяження рухомого майна, накладене державним виконавцем, приватним виконавцем, банк зупиняє видаткові операції з такого рахунка на суму обтяження та повідомляє державному виконавцеві, приватному виконавцеві про відкриття рахунка. Повідомлення про відкриття рахунка вручається виконавцеві власником рахунка, який зобов'язаний подати до банку документи, що підтверджують отримання виконавцем повідомлення. Після чого виконавець вирішує питання щодо необхідності накладення арешту на кошти боржника, що зберігаються на відкритому рахунку, та у семиденний строк з моменту надходження повідомлення інформує банк про прийняте рішення [2].

Поряд з цим Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" не покладає на банк обов'язку щодо отримання від клієнта будь-яких офіційних документів, які б підтверджували наявність або відсутність обтяження майна або обов'язку отримувати відповідну інформацію безпосередньо з Державного реєстру обтяжень рухомого майна. З урахуванням цього, на нашу думку, стаття 6 Закону стосується виключно випадків, коли факт наявності публічного обтяження є очевидним для банку, тобто публічне обтяження застосовано до коштів або інших цінностей клієнта, що знаходяться на рахунках чи на зберіганні безпосередньо у цьому банку [6].

З огляду на те, що основною метою комерційного банку є отримання прибутку від інвестування коштів вкладників за допомогою прийняття на себе такої частки ризику, яка не поставить під загрозу його здатність відповідати за своїми зобов'язаннями, співробітники банку можуть відстоювати не тільки інтереси банку, а й клієнта. В результаті чого можемо спостерігати ситуації, коли при надходженні до банку відповідної постанови виконавця про накладення арешту на кошти боржника, банк може попередити свого клієнта про зупинення видаткових операцій, що дасть змогу останньому

перевести свої кошти на рахунок в іншому банку та розпорядитись ними на власний розсуд.

Висновки. Враховуючи викладене, на нашу думку потребує вдосконалення процедура встановлення наявності рахунків боржника-фізичної особи в банках чи інших фінансових установах та грошових коштів на них, адже даний процес виконавцями здійснюється «на осліп», не маючи приблизної інформації про наявність чи відсутність у боржника вкладного, депозитного чи іншого рахунку. Можливо виходом з такої ситуації є розробка та впровадження в дію Єдиного реєстру рахунків всіх фізичних осіб, юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, держателем якого б також було Міністерство

юстиції України, в якому б відображались інформація про володільця рахунку, номер, вид, сума коштів, яка зберігається на ньому, дата відкриття та інше. В механізмі роботи з таким реєстром доречно було б обов'язково визначити підстави отримання інформації та обмежене коло осіб, яким дозволено користуватись таким реєстром. Також законодавчого закріплення потребують норми, які б зобов'язували банки перевіряти своїх потенційних клієнтів на предмет наявності публічного обтяження рухомого майна, накладене державним виконавцем, та забороняла б відкривати рахунки при наявності таких обтяжень..

Використана література :

1. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII // Відомості Верховної ради України. – 2016. – № 30. – Ст. 542.
2. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 № 2346-III // Відомості Верховної ради України. – 2016. – № 29. – Ст. 137.
3. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 № 1403-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 29. – Ст. 535.
4. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень : наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 27. – С. 23. – Ст. 1018.
5. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження : наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 64. - С. 454. – Ст. 2182.
6. Лист Національного банку України від 04.03.2011 р. № 25-111/523-3297.